

VÆRSLEVSTIEN

**En rejse gennem natur og kultur ad den nedlagte jernbane
fra Skovbakkerne ved Værsløv til Gørlev Station**

Værsløvstien går lige forbi den gamle Forsing stationbygning. Foto CC.

**Carsten Clausen og Hans Guldager Christiansen
August 2011**

Figur 1. Et kort over strækningen.

INDLEDNING

Værsløvstien går mellem Kalundborg og Gørlev og er en del af det regionale stisystem i Vestsjælland. Fra Skovbakkerne ved Værsløv og til Gørlev fører stien ad det gamle, nedlagte jernbanespor. Denne strækning er 14 km lang, og vi har undersøgt strækningen for, hvilke planter og dyr der findes her.

Formålet med undersøgelsen var i første omgang at lave en udførlig floraliste. Men stiens fysiske udformning er så iøjnefaldende, at vi også beskæftiger os med de kulturspor, der møder den rejsende. Og endelig har vi bemærket os de dyr, som vi har mødt på de mange besøg på stien.

UNDERSØGELSEN

Fra efteråret 2010 og gennem forår og sommer 2011 har Carsten utallige gange cyklet og gået ad Værsløvstien. Hans har været med nogle gange og har deltaget i den botaniske del af undersøgelsen. Merete Crone har cyklet stien igennem i foråret 2011 med opmærksomheden rettet imod fuglene. Bagerst i rapporten er der en liste over de fugle, der er observeret langs stien. Anne Clausen har hjulpet med at redigere rapporten. Tak til både Merete og Anne.

VÆRSLEVSTIENS HISTORIE

Jernbanen blev anlagt i 1896-98 og togdriften ophørte i 1970. Siden blev stien etableret på den gamle jernbanelinie som et spor, hvor man kan gå og cykle, og det er tilladt at ride i den østlige side af banelegemet.

Stiens lige og jævne forløb gennem landskabet minder hele tiden den rejsende om, at dette er en nedlagt jernbanestrækning. I hvert fald mindes man om det, når man – fra nord – først møder Forsinge gamle stationsbygning (se forsiden), dernæst Jerslev og Store Fuglede stationer for til sidst at ende på Gørlev Station. Man møder også gamle ledvogterhuse undervejs. I dag er stationerne Forsinge, Jerslev, St. Fuglede og Gørlev private boliger. Området omkring Jerslev station er overtaget af Simatek, en maskinstation, der laver industrifilteranlæg.

Figur 2. Modellen er udført af Gert Henriksen. Denne type damptog, fra 1903, var i mange år i drift på Vørslevbanen. Modellen er lavet af genbrugsmaterialer. Hovedparten er pap, der ved påførsel af en speciel lak bliver stenhårdt. Foto CC.

Figur 3. Jerslev station Foto CC.

Figur 4. Gørlev Station. Foto HC.

Stien går som et lige spor gennem landskabet. For det meste er der udsigter over det stærkt opdyrkede landskab. Til tider er stien omgivet af træer og krat. Det er som om, man bevæger sig gennem en grøn tunnel. Fra tid til anden passerer gårde, huse, haver og bymæssig bebyggelse.

Figur 5. En bro fører en vej over stien ved Bakkendrup, og stien fortsætter i en løvtunnel. Foto CC.

KILOMETERSTENENE

De trekantede beton kilometersten viser afstanden fra Slagelse til stenen. Øverst angives antal km fra Slagelse, og nedenunder meterafstanden i 100 m. Stenene stod i banens østside for hver 100 m. En del står endnu på deres oprindelige plads, men mange er væltede eller fjernet. Nogle er ødelagt ved maskinslåning, som desværre foretages ret hårdhændet mod bl.a. stenene og levende hegn.

Figur 6. En kilometersten. Foto CC.

BANENS AFGRÆNSNING

Den tidligere jernbane har i hele sin længde været afgrænset mod det åbne land af hovedsageligt egetræspæle med 3 jertråde mellem pælene. Denne afgrænsning var placeret i begge sider, som regel langs banegrøfterne, og hegnet skulle hindre kreaturer og andet adgang til banen. Mange af pælene og jertråd findes endnu, og de har sikkert stået der i 50 år eller mere, men rigtig meget er fjernet ved markarbejde.

Figur 7. Hegn med tre jerntråde. Foto HC.

KRÆGEHEGN

Nogle steder findes tætte, levende hegn langs stien, som højst sandsynligt har været med til at holde dyrene på marken og borte fra banen. Nord for Bøgelundsbakken findes et sådant hegn, nemlig et ca. 40 m langt Krægehegn og vest for Fugledegård et ca. 30 m langt Krægehegn.

Kræge er en ældgammel form for blomme, som er indført til Danmark allerede i vikingetiden. Både frugter og blade på Kræge ligner slåens frugter og blade, men de er større. En Kræge er normalt kuglerund og 2-4 cm, og de sidder ofte to og to.

Da Kræge for længst er udkonkurreret af nutidens forædlede blommer, er Kræger ikke almindelige. De findes hist og her i det vestsjællandske landskab som forvildede, typisk i levende hegn. At se et hegn udelukkende af Kræger og i disse længder, er meget ualmindeligt, og hegnene er bevaringsværdige.

Figur 8. Krægehegnet nord for Bøgelundsbakken samt CC. Foto HC.

Figur 9. Kræge, foto HC.

GUBBESTENEN

Ca. 1 km. syd for Forsinge station er der på stiens vestlige side skiltning til "Gubbestenen". Man går 400 m op over marken, og her ligger den så, en kæmpe vandreblok, bragt hertil fra Sverige af isen under sidste istid. På toppen af stenen ses mange skålgruber eller -tegn, formentlig lavet af vore

forfædre i bronzealderen. Betydningen er uvis, men mange teorier er knyttet hertil, så som dødekult, frugtbarheds- eller afværgemagi, måske navigation?

BØGELUNDSBAKKEN

Ca. 2 km nord for Jerslev ligger Bøgelundsbakken mod øst. Bakken er 52 m høj, hvilket er det højeste punkt i stiens umiddelbare nærhed. Fra toppen af bakken er der en flot udsigt over bl.a. Tissø, Sjællands 4. største sø. På Bøgelundsbakken var der under 2. Verdenskrig en tysk observationspost med en besætning på 8-10 mand. Derfor kaldes bakken også i folkemunde for Tyskerbakken eller Tyskerskoven.

Mellem bakken og stien løber Tranemose Å, som desværre er stærkt reguleret.

Figur 10. Bøgelundsbakken set fra syd. Foto CC.

Figur 11. Tranemose å. Foto CC.

HALLEBY Å

2-3 km nord for Gørlev krydser Værsløvstien Nedre Halleby Å. Åen afvander hele Store Åmose og hedder her Åmose Å. Ved Bromølle skifter åen navn til Øvre Halleby Å. Åen løber dernæst gennem Tissø og kaldes herefter for Nedre Halleby Å. Den løber videre mod vest og efter at have passeret Flasken, et fugle-eldorado, udmunder den i Storebælt.

Broen, der fører Værsløvstien over Åen (figur 12) er ualmindelig solid. Den skulle kunne bære vægten af det passerende tog, og de kraftige jernbjælker under broen er iøjnefaldende.

Figur 12. Halleby Å og den kraftige bro over åen. Foto CC.

EN LANGDYSSE

Fra broen over Nedre Halleby Å kan man mod nordøst se en stor samling sten på en bakke. Det er en langdysse på ca. 40 m i længde, hvoraf den nordlige del tilsyneladende er bortgravet. I sydenden står en 2 m høj bautasten.

Figur 13. Langdysse ved Nedre Halleby å, i forgrunden Vild Kørvel. Foto HC.

PLANTERNE

Bagerst i rapporten ses en liste over alle de arter, vi har set langs Værsløvstien. Vi har fundet ca. 270 forskellige urter og over 90 træer og buske, altså ca. 360 arter i alt. Når vi skriver "ca." skyldes det, at nogle fund er usikre eller ikke er undersøgt til bunds endnu.

Den danske flora omfatter i alt ca. 1200 vilde planter, som menes selv at have fundet vej til Danmark. Desuden findes der et stort antal arter, som oprindeligt er indført, men som efterhånden har etableret sig i naturen. Man regner med, at mindst 300 arter tilhører denne kategori af indførte og forvildede arter. De fleste er indført med et formål for øje, og eksempler på disse er Skvalderkål, Læge-Oksetunge og Sødskærm, som alle tre findes på Værsløvstien. Skvalderkål og Sødskærm er gamle køkkenurter, mens Læge-Oksetunge er en lægeplante.

Figur 14. Sødskærm, foto CC.

Endelig findes der flere tusinder indførte planter til have- og landbrug, og nogle af disse kan sprede sig til naturen. Da der findes bebyggelse og haver langs en del af Værsløvstien, er der mange af den slags arter i vores floraliste sidst i rapporten, f.eks. Påske- og Pinselilje, Blå Tidselkugle, Bjerg-Knopurt, Italiensk Skilla og buske som Forsytia, Blod- og Fjeld-Ribs. På et sted nær Store Fuglede Station ses en stor bevoksning af den sjældent forvildede Høj Skjolddrager.

På Værsløvstien er der ikke langt til de dyrkede arealer, så vækstforholdene på stien er næringsrige. Derfor er der mange høje urter ved stien som Stor Nælde, Lodden Dueurt og Foder-Kulsukker og mange kraftige græsser som Draphavre og Almindelig Hundegræs. Alle nyder de godt af nærings-rigdommen. Mange stræk bærer således præg af at være højstaudesamfund og frodigt græsland. Men på stiens mere næringsfattige steder findes også mindre planter som Gul Evighedsblomst og Håret Høgeurt, og man kan mange steder finde fine overdrevarsarter som Almindelig - og Stor Knopurt.

Figur 15. Stor Nælde og sommerfuglelarver samt et eksemplar af den farverige Hamp-Hanekro. Foto CC

Der er ofte en grøft eller et vådområde langs stien. Disse vandområder er også næringsrige, men planterne er nogle helt andre end på og i stiens nærmeste tørre omgivelser. Som eksempler på arter fra grøfter og kanaler kan nævnes Alm. Mjødurt, Gul Iris og den på figur x viste Gul Frøstjerne, som er en bemærkelsesværdig repræsentant for et godt ferskt vådområde.

Figur 16. Gul Frøstjerne. Foto CC.

Endelig er der de skovklædte partier, hvor bunden er dækket af skovplanter som Bingelurt og Dunet Steffensurt. Disse områder er især iøjnefaldende i det tidlige forår, inden træerne springer ud, og løvet bliver for tæt. Så folder forårsfloraen sig ud med Hvid og Gul Anemone, Hulrodet Lærkespore og Almindelig Guldstjerne. Nær bebyggelse ses de mere haveagtige Påske- og Pinseliljer, Vintergæk og Russisk Skillia. Nogle steder ses også den smukke Dorthealilje.

Mange arter kunne fortjene en nærmere omtale, f.eks. den sjældent forvildede Have-Skorzoner, der findes på stiens nordligste del. Eller gamle danske kulturarter som Humle og Asparagus, eller arter med pæne blomster som Aften-Pragtstjerne, Hvid Okseøje, Korn-Valmue og Kornblomst. Imidlertid vil vi begrænse os til at omtale en hjemmehørende dansk art, Merian, som findes i store bestande på nogle af stiens nordlige dele.

MERIAN

Merian (*Origanum vulgare*) er ikke en sjælden plante på Sjælland, hvor den kan findes på skrænter, i vejkanter, i skov og krat. Den dufter stærkt aromatisk, især hvis man nulkter blade og blomster. Merian blomstrer i juli-september med rødlige blomster. Sjældent har de hvide blomster, men en mindre bestand er fundet tæt på Jerslev Station.

NordGen er en nordisk institution, der bl.a. indsamler frø og frugter fra kulturplanter i Norden. I 2009 besluttede NordGen at indsamle frø fra i alt 8 udvalgte vilde nordiske planter, som har et stort potentiale som krydder- eller lægeplanter, og som kan få, eller allerede har, økonomisk betydning. Blandt de 8 arter var en af dem netop Merian.

Fig. 17. Merian. Foto CC.

Merian er en smuk plante, som tilhører Læbeblomstfamilien. Det er ifølge NordGen en lægeplante, krydderurt og prydblomst, som vokser vildt i alle de oprindelige nordiske lande og også langt mod syd i Europa og i Asien. Den har været brugt i folkemedicinen i tusinder af år, og den blomstrende top af planterne har mange virkninger. Den kan indtages for behandling af bl.a. åndedrætsbesvær, hovedpine, søvnbesvær, fordøjelsesproblemer og menstruationssmerter. Desuden har den bl.a. bakteriedræbende virkning, og i øvrigt er den lettere giftig. Friske eller tørrede toppe af blomstrende planter bruges som krydderi. Bierne tiltrækkes stærkt af blomsterne.

Merian både samles og dyrkes i Tyrkiet og Grækenland. Det er NordGens intention at finde frem til velegnede varieteter af Merian fra Norden, at dyrke og måske forædle disse, så de kan danne grundlag for en kommerciel udnyttelse af Merian (Nordic Gene Bank 2006: Spice- and Medicinal Plants in the Nordic and Baltic Countries.) Conservation of Genetic Resources. – Alnap).

AFSLUTNING

Hvad enten man interesserer sig for planter, dyr eller naturen i almindelighed, så er en vandring på Vørslevstien altid en oplevelse værd. Der er meget at se på, man må ikke forvente, at en eller to ture byder på 100-150 forskellige blomster, en havørn eller et egern.

Vores undersøgelse har strakt sig over ca. 1 år. Det er blevet til mange ture på alle årstider, og alligevel vil der være blomster, der er overset, og mange fugle og andre dyr, vi ikke har mødt endnu. God tur!

Floraliste fra Vørslevstien

Urter

Aften-Pragtstjerne	Alm. Hanekro med hvide blomster	Bidende Ranunkel
Ager-Galtetand	Alm. Hundegræs	Bidende Stenurt
Ager-Kål	Alm. Hønsetarm	Bingelurt
Ager-Padderok	Alm. Katost	Bittersød Natskygge
Ager-Sennep	Alm. Knopurt	Bjerg-Knopurt (haveplante)
Ager-Snerle	Alm. Kvik	Bleg Pileurt
Ager-Stedmoderblomst	Alm. Kællingetand	Bleggul Snerre
Agertidse	Alm. Mjødurt	Blæresmelde
Akeleje	Alm. Rajgræs	Blød Hejre
Alm. Agermåne	Alm. Rapgræs	Blød Storkenæb
Alm. Brandbæger	Alm. Røllike	Blå Anemone
Alm. Bjørneklo	Alm. Snepryd	Blå Tidseklugle
Alm. Brunelle	Alm. Syre	Blåhat
Alm. Fredløs	Alm. Svinemælk	Bredbladet Dunhammer
Alm. Fuglegræs	Alm. Torskemund	Bredbladet Mærke
Alm. Guldstjerne	Alm. Vinterkarse	Bredbladet Timian
Alm. Gåsemad	Angelik	Brudelys
Alm. Hanekro	Aspargers	Bugtet Kløver
	Bellis	Burresnerre
		Cikorie

Daglilje	Gåse-Potentil	Krokus sp.
Dansk Arum	Hamp-Hanekro	Kruset Tidsel
Dorthealilje	Have-Guldnælde	Krybende Potentil
Draphavre	Have-Skorzoner	Kæmpe-Bjørneklo
Dunet Dueurt	Hare-Kløver	Kæmpe-Pileurt
Dunet Steffensurt	Haremad	Kæmpe-Svingel
Dusk-Syre	Hjertebladet Gemserod	Kær-Galtetand
Døvnælde	Hjortetrøst	Kær-Svinemælk
Eng-Brandbæger	Horsetidsel	Kærmindesøster
Eng-Forglemmigej	Hulrodet Lærkespore (både i røde nuancer og i hvide)	Lancet-Vejbred
Eng-Gedeskæg	Hulsvøb	Lav Ranunkel
Eng-Kabbeleje	Humle-Sneglebælg	Langklaset Vikke (usikkert)
Eng-Rapgræs	Hunde-Viol	Liden Klokke
Eng-Rottehale	Hvas Randfrø	Liden Lærkespore
Eng-Rævehale	Hvid Anemone	Liden Singrøn
Eng-Storkenæb	Hvid-Kløver	Liden Storkenæb
Ensidig Klokke	Hvid Okseøje	Liden Torskemund
Enårig Rapgræs	Hvid Snerre	Liggende Pileurt
Erantis	Hvidmelet Gåsefod	Lucerne
Feber-Nellikerod	Hyrdetaske	Lugtløs Kamille
Fersken-Pileurt	Høj Nellikerod	Lupin sp.
Filtbladet Kongelys	Høj Skjolddrager	Lodden Dueurt
Fin Kløver	Høj Sødgræs	Løggarse
Finbladet Vejsenep	Høst-Borst	Læge-Oksetunge
Foder-Kulsukker	Høst-Tidløs	Mangeløv sp.
Foder-Vikke	Håret Høgeurt	Markarve
Følfod	Håret Star	Mark-Bynke
Gaffel-Vortemælk	Italiensk Arum	Mark-Krageklo
Gederams	Italiensk Skilla	Mark-Ærenpris
Glat Burre	Japansk Pileurt	Marts-Viol
Glat Dueurt	Jordskok	Matrem
Glat Vejbred	Judaspøge	Merian (røde og hvide)
Gold Hejre	Kanadisk Bakkestjerne	Muse-Vikke
Græsbladet Fladstjerne	Kantet Dueurt	Mælkebøtte sp.
Grøn Skærmaks	Kattehale	Nælde-Klokke
Grå Bynke	Kirtel-Kortstråle	Olie-ræddike
Gul Anemone	Klokkehyacint	Pastinak
Gul Evighedsblomst	Kløftet Storkenæb	Pengebladet Fredløs
Gul Fladbælg	Knold-Fladbælg	Perle-Hyacint
Gul Frøstjerne	Knoldet Brunrod	Pinselilje
Gul Iris	Knop-Siv	Plettet Arum
Gul Kløver	Korn-Valmue	Prikbladet Perikon
Gul Okseøje	Kornblomst	Pyrenæisk Storkenæb
Gul Snerre	Korsknap	Påskelilje
Gærde-Kartebolle	Kost-Fuglemælk	Rabarber
Gærde-Snerle	Krat-Viol	Rank Vejsenep
Gærde-Valmue	Krat-Ærenpris	Rejnfan
Gærde-Vikke		Ru Svinemælk

Rundbælg
Russisk Skilla
Rød Arve
Rød Hestehov
Rød Kløver
Rød Stenurt
Rød Svingel
Rød Tandbæger
Rød Tvetand
Rørgræs
Sct. Hansurt
Sildig Gyldenris
Skive-Kamille
Skovmærke
Skov-Burre
Skov-Byg
Skov-Fladbælg
Skov-Forglemmigej
Skov-Hullæbe
Skov-Jordbær
Skov-Løg
Skvalderkål
Skærm-Vortemælk
Slangehoved
Smalbladet Klokke (både
blå og hvid)
Småblomstret Balsamin
Snerle-Pileurt
Solsikke
Sort Natskygge
Spyd-Mælde
Stinkende Storkenæb
Studenternellike
Stor Fladstjerne
Stor Knopurt
Stor Knopurt med hvide
blomster
Stor Nælde
Storkronet Ærenpris
Stribet Kløver
Svaleurt
Svine-Mælde
Sværtevæld
Sød Astragal
Sødsøkær
Sæbeurt
Tagrør
Top-Star

Tornet Tidsel
Trekløft-Stenbræk
Tulipan sp.
Tveskægget Ærenpris
Tykbladet Ærenpris
Tyndskulpet Brøndkarse
Vand-Mynte
Vand-Pileurt
Vand-Skræppe
Vand-Ærenpris
Vandstjerne sp.
Vejbred-Skeblad
Vej-Pileurt
Vild Gulerod
Vild Kørvel
Vintergæk
Vorterod
Vår-Gæslingeblomst

Træer/buske

Ahorn
Alm. Berberis
Alm. Hvidtjørn
Alm. Hyld
Alm. Røn
Alm. Vedbend
Aksel-Røn
Ask
Balsam-Poppel
Benved
Bjerg-Fyr
Bleg Spiræa
Blod-Ribs
Brombær sp.
Bærmispel sp.
Bøg
Bukketorn
Bånd-Pil
Cotoneaster dielsianus
Dun-Birk
Dunet gedebled
Engriflet Hvidtjørn
Europæisk Lærk
Fjeld-Ribs
Forsythia
Fugle-Kirsebær
Glansbladet Hæg
Grå-Pil

Guldregn
Hanespore-Tjørn
Hassel
Havtorn
Hestekastanie
Hindbær
Humle
Hunde-Rose
Hvid-Gran
Hvid-Pil
Ildtorn
Irsk Vedbend (*Hedera helix*
ssp. Hibernica)
Japansk Lærk
Kirsebær
Kobber-Rose
Korbær
Krybende Benved
(*Euonymus fotonii* ssp.
radicans)
Kræge
Lancet-Pil
Laurbærkirsebær
Liguster
Lodden Pil
Mahonia
Mangeblomstret Rose
Mirabel
Nobilis-Gran
Navr
Omorika-Gran
Philadelphus (uægte
jasmin)
Pilebladet Spiræa
Purpur-Pil
Pyramide-Poppel
Pære sp.
Ribs
Rynkeblad (*Viburnum*
rytidophyllum)
Rynket Rose
Rød Kornel
Rød-El
Rød-Gran
Selje-Røn
Sitka-Gran
Skovranke
Slåen

Skov-Elm
Skov-Fyr
Skov-Æble
Skør-Pil
Småbladet Lind
Snebær
Spids-Løn
Stikkelsbær
Stjernetop (*Deutzia*)
Stilk-Eg
Surkirsebær
Syren
Sølv-Poppel
Taks
Tatarisk Gedeblad
Tørst
Valnød
Vedbend
Vorte-Birk
Vrietorn
Øret Pil

Svampe

Alm. Morkel
Alm. Stinksvamp
Gul Fløjlsfod
Hætte-Morkel
Højstokket Støvbold
Judasøre
Knippe-svovlhat
Krystal-Støvbold
Kæmpestøvbold
Parykblækhat
Rødgrå Gråblad
Skællet Stilksporesvamp
Spiselig Morkel

Dyr

Sommerfugle

Admiral
Alm. Blåfugl
Aurora
Bredpande sp.
Citron-måler
Citronsommerfugl
Det hvide C

Grønåret Kålsommerfugl
Lille Kålsommerfugl
Nældens Takvinge
Nældesommerfugl
Skovrandøje
Stor Kålsommerfugl
Tidselfugl

Græshopper
Guldsmede
Pragt-vandnymfe
Vandnymfer (røde, blå,
sorte)
Vinbjergsnegl (mange)

Frø
Markfirben

Fugle

Agerhøne
Allike
Blishøne
Blåmejse
Bogfinke
Fasan
Fiskehejre
Gransanger
Gulbug
Grønirisk
Gråand
Grågå
Gråkrage
Gråspurv
Gul Vipstjert
Gulbug
Gulspurv
Gærdesanger
Gærdesmutte
Gøg
Havesanger
Havørn
Huskskade
Hvid Stork
Hvid Vipstjert
Knopsvane
Kærsanger
Landsvale
Løvsanger

Munk
Musvit
Musvåge
Nattergal
Natugle
Ravn
Rød Glente
Rødstjert
Rørhøg
Rørhøne
Rørsanger
Råge
Sangdrossel
Sanglærke
Sjagger
Skarv
Skovdue
Skovskade
Skovspurv
Solsort
Spurvehøg
Stilts
Stor Flagspætte
Strandskade
Stær
Svaleklire
Tornirisk
Tornsanger
Tårnfalk
Vibe

Pattedyr

Egern
Flagermus sp.
Hare
Kronhjort (snespor efter
krondyr)
Muldvarp (død)
Pindsvin
Ræv
Rådyr
Spidsmus